

Medsebojna pomoč, medsebojni stiki in povezava na podeželju

MARIJA MAKAROVIČ

POVZETEK

Prispevek obravnava različne oblike in pomene medsebojne vzajemne pomoči in osebnih stikov na podeželju s posebnim oziranjem na družinsko in vaško skupnost. Po drugi svetovni vojni je na slovenskem podeželju zaznani upadanje oblik in intenzivnosti medsebojne pomoči in povezovanj tako zaradi velikega deleža mešanih kmetij kot zaradi vse večje samozadostnosti kmečkih gospodinjstev. Kljub temu so se še ohranile predvsem nekatere oblike medsebojne pomoči pri kmetijskih delih in pomoč ob nepričakovanih nesrečah, celo intenzivirala pa se je medsebojna pomoč ob gradnji stanovanjskih in gospodarskih stavb. Medsebojni stiki so se ohranili predvsem ob družinskih prazničnih priložnostih, med oblikami društvenega povezovanja pa so najbolj razširjena prostovoljna gasilska društva, ki se jim v novejšem času pridružujejo tudi človekoljubne organizacije. Najpogostejši nagibi za medsebojno pomoč in sodelovanje so: gospodarska nuja, družabno zabavni nagib, izboljšanje življenjske ravni in nagib istovetenja.

ABSTRACT

MUTUAL HELP, PERSONAL CONTACTS AND RELATIONS AT THE COUNTRYSIDE

The paper discusses various forms and meanings of mutual help and personal relations at the countryside, particularly with respect to the family and the village community. After the Second World War, the decrease in the forms and frequencies of mutual help and cooperation was due as much to the increase in part-time farms as to the ever greater self-sufficiency of farm households. Never the less, some forms of mutual help in farm jobs, or in times of unexpected disasters, have been preserved; mutual help in building houses, barns, etc. has in fact increased in this time period. Personal contacts have been limited to occasions such as family celebrations in the main. Among forms of cooperation in a larger social setting, the most widely evident are voluntary fire brigades, which have been joined in recent times by various humanitarian NGOs. The most frequent motives for mutual help and cooperation are: economic necessity, social motives, improvement of living standard and motives of identity.

UVOD

V članku obravnavamo različne oblike in pomene medsebojne, vzajemne pomoči in medsebojnih stikov ter medsebojnega povezovanja na podeželju s posebnim ozirom na družinsko in vaško skupnost. Nagibi za rojevanje in ohranjanje medsebojne pomoči in medsebojnih stikov ter medsebojnega povezovanja so različni. Mednje sodi tudi istovetenje z družinsko, sosedsko, sorodniško in vaško skupnostjo.

Na slovenskem podeželju prevladujejo kmečke in kmečko-delavske družine. V primerjavi z obdobjem med svetovnimi vojnami se je v zadnjih desetletjih močno povečalo število delavskih družin. V nekaterih vaseh celo prevladujejo. Življenje enih in drugih družin je različno. Tudi takoiimenovano zapiranje v družinski krog je dandanes več kot očitno. V večji meri se je intenziviralo v strnjenih kot v raztresenih vaseh. Namreč tamkaj je tudi v preteklosti vladala večja socialna samozadostnost kot v strnjenih vaseh. Kljub vedno bolj zaprtemu, mestnemu načinu življenja kmečkih in drugih vaških družin, so še vedno žive poleg podedovanih tudi sodobnejše oblike medsebojne gmotne in moralne pomoči ter medsebojnih stikov in povezanosti med družinami in vaško skupnostjo. Znane pa so tudi različne oblike (organiziranega) povezovanja v kulturno-prosvetnih in vzajemnih društvih.

1. MEDSEBOJNA POMOČ

1.1. Oblike medsebojne pomoči

Kot medsebojno pomoč razumemo v prvi vrsti tisto pomoč med ljudmi določene vaške skupnosti, kjer vaščani drug drugemu pomagajo pri raznih delih, računajoč na skorajšnje povračilo z enakim delom. Sem štejemo večino sezonskih del, ki so povezana z gospodarskim letom kmeta. Med njimi so dela v vinogradu (kopanje, gnojenje, vezanje, koljenje, trgatve), na polju (okopavanje, pletev, žetev, pobiranje krompirja, mlatev, trganje koruze), v gozdu (žetev stelje, grabljenje listja, spravlanje drv), s spravljanjem poljskih pridelkov (ličkanje koruze, luščenje bučnega semena, siliranje) in še razna druga dela.

V medsebojno pomoč uvrščamo tudi nekatera druga recipročna delovna sodelovanja, ko posamezne družine izmenjujejo usluge različnega značaja. Tako na primer lastnik konja (v zadnjih dveh desetletjih predvsem traktorja oz. raznih traktorskih priključkov) opravi sovaščanu ustrezno delo z živino ali s strojem. Le-ta pa mu delo povrne z drugim delom ali uslugo. Sem uvrščamo tudi, zlasti med svetovnimi vojnami pogosta odsluževanja zemlje in pridelkov, ki dobivajo dandanes drugačno vsebino in pomene. V mislih imamo sodelovanje osamelih in ostarelih kmečkih gospodinjstev z mlajšimi kmečkimi ali kmečko-delavskimi družinami. Ko na primer prevzamejo mlajši zemljo starejših v najem, najemnino pa po dogovoru odslužijo ali pa deloma plačajo.

V medsebojno pomoč sodijo tudi sodelovanja, ko si posamezniki ali večja skupina ljudi pomaga z delom, z gmotno ali moralno pomočjo ob različnih nesrečah pri ljudeh in živini, ob bolezni in smrti, ob požaru in podobno.

Različne oblike medsebojne pomoči se kažejo tudi v povezavi z običajskim življenjem ob rojstvu, poroki in smrti in nekaterih drugih priložnostih.

1.1.1. Medsebojna pomoč pri kmetijskih delih

Medsebojno pomoč in sodelovanja smo lahko natančneje sledili le za mlajši čas, nekako od konca prve svetovne vojne do danes. Za prejšnja obdobja so znani le drobci

o oblikah medsebojne pomoči predvsem v povezavi z nekaterimi kmečkimi deli in šegami. Dolgotrajno raziskovanje, opazovanje in ponovno preverjanje medsebojne pomoči v posameznih vaseh na panonskem, alpskem in mediteranskem kulturnem območju je pokazalo, da so nekatere podedovane oblike medsebojne pomoči še vedno žive. Z mehanizacijo kmetijstva, uporabo poljedelskih zaščitnih sredstev, dalje z zaposlovanjem kmetov zunaj kmetijstva in večanjem gospodinjstev s samskimi ali ostarelimi ljudmi so nekatere oblike medsebojne pomoči zamrle ali so se spremenile, pojavile pa so se tudi nove.

Na splošno ugotavljamo, da so vaščani veliko bolj kot danes pomagali drug drugemu nekako do srede 20. stoletja pri različnih sezonskih delih, ki so povezana z rednim obratovanjem kmečkih in kmečko-delavskih gospodarstev.

Tako so si v vinorodnih krajih, podatki so znani za posamezne vasi na vseh vinorodnih območjih v Sloveniji, pomagali pri raznih delih v vinogradu, kot so kopanje, gnojenje, prekopavanje, rezanje in vezanje trte in koljenje. V zadnjih dveh, treh desetletjih navedena dela večinoma opravijo sami, redkokje si še vedno pomagajo ali najamejo delavce. Kljub povečevanju brezposelnosti v zadnjih letih, so možnosti za občasno najemanje poljedelskih delavcev zanemarljivo majhne. Starejši vaščani zatrjujejo: "Mladi nočejo delati na kmetijah, tako kot včasih, ko si prijel za vsako delo. Raje so brez dela, na plečih staršev, države ali bogve koga, kot da bi delali na zemlji."

Sajenje krompirja se je na slovenskem ozemlju postopoma uveljavljalo v prvi polovici 19. stoletja. Marsikje ga tudi še danes sadijo ročno. Zato ponekod po podedovani navadi še vedno pomagajo drug drugemu. Pogosteje pa delo opravijo sami ali ob pomoči že odseljenih družinskih članov. Na večjih površinah se je tako že uveljavilo strojno sajenje krompirja. Podobno velja tudi za silažno koruzo.

Marsikje je že sredi 20. stoletja zamrla medsebojna pomoč pri okopavanju koruze in drugih okopavin. Na večjih kmetijah, kjer so s kulturami posadili večje površine, so raje najeli dninarje. Na tistih kmetijah, kjer imajo manjše površine okopavin, sosede ali druge vaščanke še vedno pomagajo druga drugi. Ponekod prihajajo pomagat tudi odseljene hčerke.

Z uveljavitvijo kemičnih sredstev za zatiranje plevela je zamrla plevel. Še vedno pa si, na primer ponekod v Bohinju, Slovenskih goricah in Prekmurju, pomagajo pri pletvi tiste gospodinje, kjer sadijo krompir skupaj s fižolom in kulturi ne škropijo s kemičnimi pripravki. Vsaj v nekaterih dolenjskih vaseh ženske še vedno ročno plevejo strniško korenje. Pri zamudnem delu rade priskočijo druga drugi na pomoč. V Bohinju pa si tu in tam pomagajo pri ročnem osipavanju krompirja.

Vse do uvedbe strojnih kosilnic in kombajnov je dosegla medsebojna pomoč svoj vrh ob košnji in spravilu krme ter ob žetvi. Košnjo in žetev so si odvrčale sosednje ali druge družine v vasi skoraj na celotnem slovenskem ozemlju. Izjemo pomenijo nekatera vinorodna območja (npr. Haloze, Slovenske gorice, Kras). V zadnjih letih si tu in tam pomagajo pri košnji in ob spravljanju krme. V nekaterih dolenjskih in belokranjskih vaseh si pomagajo ob žetvi, kjer rabijo žito za škopo, ali če je žito poležano in ga je treba požeti ročno. Ob žetvi žita pa si navadno pomagajo tudi povsod tam, kjer sejejo žito na bolj strme njive in ga morajo požeti ročno, na primer na Koroškem in v delu Dolenjskega. Redkokje, na primer v Prekmurju, kjer so vsaj do nedavnega žito še mlatili z mlatilnico, si pomagajo ob mlatvi s strojno mlatilnico.

Pobiranje krompirja, bodisi s pomočjo vaščanov ali pa že odseljenih otrok, je še splošno v navadi vsaj tam, kjer pridelajo večje količine krompirja.

V vaseh okrog Kostanjevice na Dolenjskem si še vedno pomagajo pri tresenju in pobiranju sliv, v sadjarskih predelih pa pri obiranju sadja. Lastniki večjih nasadov praviloma najamejo delavce, kadar je treba obirati sezonsko sadje. Vsaj ponekod na Štajer-

skem družine, ki premorejo več sadja, pomagajo obirati sadje druga drugi. Ponekod radi pridejo na pomoč tudi delavske družine in vsekakor morebitni odseljeni otroci, da si na ta način zagotovijo sadje za ozimnico.

V Poljanski dolini ob Kolpi in Mežiški dolini je bilo pripravljane stelje v jesenskem času povezano z medsebojno pomočjo. V Mežiški dolini je bila steljeraja nasploh najbolj skupinsko delo. V zadnjih letih, ko so si vsaj naprednejši kmetje preuredili hleve na izplakovanje, le redkokje pripravljajo steljo. V teh primerih še vedno naprosijo vaščane za pomoč. V Mežiški dolini so vse do traktorskih prevozov vzajemno vozili gnoj na njive z vprežno živino. Redki gospodarji pa še vedno pomagajo drug drugemu, ko en dan vozijo gnoj s traktorji pri enem, drugi dan pri drugem gospodarju.

Še sredi 20. stoletja so, izjemo pomenijo nekatera primorska območja, po slovenskih kmečkih in kajžarskih družinah jeseni naribali zelje in repo za kisanje. Kjer so pripravili večje količine, so si vzajemno pomagali. Navada je še živa v Prekmurju.

Med priljubljenimi skupnimi deli je tudi dandanes ročno ličkanje koruze, čeravno ga vedno bolj izpodriva strojno ličkanje. Pa tudi pri strojnem ličkanju si največkrat priskoči na pomoč dvoje ali troje družin.

Med novejša vzajemna dela sodi siliranje krme. Delo si bodisi odvrčajo z istim delom ali odslužijo z drugim delom.

Naj še omenimo, da nekateri lastniki manjših gozdnih površin še vedno pomagajo drug drugemu pri podiranju in spravilu lesa, zlasti tisti, ki imajo gozdove v višjih in težje dostopnih legah.

Po drugi svetovni vojni se je tudi na podeželju povečalo obnavljanje in preurejanje starih in gradnja novih stavb. Po podedovani navadi ponekod vaščani še vedno pomagajo družini, ki gradi stanovanjsko ali gospodarsko poslopje. Pomagajo predvsem z delom in s prevozi, tu in tam pa tudi z darovanjem gradbenega materiala, zlasti lesa. V nekaterih, zlasti prekmurskih vaseh pa pomagajo sosednje ali druge vaške družine gospodinjstvu, ki zida, tudi s hrano za zidarje in druge delavce.

1.1.3. Izposoja živine

Po drugi svetovni vojni se je postopoma uveljavljajo traktorsko oranje in prevažanje bremen. Zato je po sedemdesetih in zlasti po osemdesetih letih delo z vprežno živino močno nazadovalo. V gospodarsko pasivnih kmetijskih območjih in na kmetijah s prevladujočimi strmimi zemljišči še vedno v celoti ali vsaj deloma delajo z vprežno živino. Ponekod redijo samo enega vola ali konja in si po potrebi izposodijo za prevažanje težjih bremen žival za priprego pri sosedu ali drugem sovaščanu.

Izposojanje različnega orodja je še vedno v navadi. Sklepamo pa, da precej manj kot v preteklosti, saj ima danes vsakdo lastno različno orodje. Tako kot med svetovnima vojnama, je tudi danes živo izposojanje različnih živil in zlasti kruha, če ga ni pri hiši, ko pride nenapovedan obisk. Vsekakor se v takšnih primerih zatečejo ljudje k tisti družini, s katero so v dobrih odnosih.

V zadnjih desetletjih se je raven oblačanja na splošno zelo dvignila. Zato je prenehalo izposojanje prazničnih oblek in oblačilnih dodatkov. Še vedno pa se ljudje zatečejo k podedovani navadi, če se primeri, da na primer nekdo v družini nenadno umre in nimajo pripravljene žalne obleke ali pa denarja, da bi jo kupili. Tudi izposojanje belih ženskih poročnih oblek je še v navadi. Tu in tam si obleko izposodijo celo neveste, ki bi si jo sicer lahko kupile, pa vidijo v obleki, ki je uporabna samo enkrat, prevelik strošek, če že ne potrato.

1.1.4. Menjava proizvodjalnih sredstev in delovne sile

Na alpskem, panonskem in mediteranskem kulturnem območju so znana iz preteklosti različna sodelovanja med lastniki proizvodjalnih sredstev in tistimi, ki jih nimajo. Navajamo samo nekatere oblike tovrstnih povezav.

Različno medsebojno sodelovanje se vzpostavlja med nemehaniziranimi gospodinjstvi in lastniki traktorjev in drugih strojev. Vsekakor je večje ali manjše število sodelovanj odvisno od razmerja med mehaniziranimi in nemehaniziranimi gospodinjstvi v vasi. Povsod tam, kjer je v vasi manj traktorjev in drugih poljedelskih strojev, so sodelovanja številnejša. Tako lastniki plugov in kosilnic zorjejo ali pokosijo tistim vaščanom, ki strojev nimajo, v zamenjavo za pomoč pri raznih kmečkih delih. Na ta način si zagotovijo delavce, težake, bodisi iz kmečkih, pa tudi delavskih družin v vasi.

Najmanjše zemlje pri večjih posestnikih je tu in tam še v navadi. Podobno kot v preteklosti, najemniki večinoma odslužijo najeto zemljo s tem, da pomagajo pri različnih kmečkih delih. Takšna medsebojna sodelovanja so v zadnjih letih veliko bolj pogosta, kot razna sodelovanja na temelju recipročne pomoči. V primerjavi z obdobjem med svetovnima vojnama je danes tudi vračanje medsebojnih uslug veliko bolj urejeno in enakovredno. Namreč, vsaj še sredi 20. stoletja je bilo skoraj samoumevno, da so družine, ki so živele v kmečkih bajtah ali imele v najemu zemljo, odslužile najemnino s sodelovanjem pri vseh kmečkih delih, ne glede na dejansko ceno najemnino.

1.1.5. Pomoč ob nepričakovanih nesrečah

Pomoč v sili, kot jo ljudje na podeželju navadno poimenujejo, je še vedno zelo navzoča, naj bo ob požaru ali drugih nesrečah. Z zidano gradnjo stanovanjskih in gospodarskih poslopij se je nevarnost požarov sicer močno zmanjšala, ni pa zamrla. Če pride do požara, vaščani pomagajo prizadeti družini ne samo pri gašenju, marveč tudi s tem, da vzamejo pogorelece in njihovo živino pod streho, jim darujejo hrano in pomagajo pri gradnji novega doma z delom in gmotno.

V krajih, ki so izpostavljeni poplavam, se vedno znova pokaže, da je pomoč ogroženim družinam od tistih vaščanov, ki niso ogroženi, izjemna.

Kar zadeva pomoč iz usmiljenja, "za bohlonej", iz dobre volje ali kakor že ljudje poimenujejo različno človekoljubno pomoč, vaščani precej pogosto zatrjujejo, da dandanes nihče nima časa, da bi sočloveku priskočil na pomoč. V resnici pa smo lahko na številnih primerih ugotovili, da se vedno najdejo ljudje v vasi, ki pomagajo sovaščanu, ki se znajde v stiski. Pomagajo z delom in tudi z moralno pomočjo, na primer ob težki bolezni v družini, ob bolezni živine, če se primeri avtomobilska ali traktorja nesreča itd.

1.1.6. Pomoč ostarelim in osamelim vaščanom

Kmečke pokojnine so še vedno nizke. Vseeno pa dajejo ljudem občutek, da enkrat na mesec prejmejo nekaj svojega denarja. Urejeno zdravstveno zavarovanje pa jim omogoča, da se ob bolezni zdravijo v zdravstvenih ustanovah. Vsaj po gmotni in zdravstveni strani, bi lahko rekli, je bolj ali manj poskrbljeno za starejše kmečko prebivalstvo.

V drugi polovici 20. stoletja iz več vzrokov postopoma narašča število ostarelih in osamelih gospodinjstev. Zato se večja tudi število podeželskega prebivalstva, ki ga tare občutek osamelosti, odrinjenosti, pozabljenosti. To velja za neporočene moške in ženske ter za tiste vaščane, katerih otroci so se odselili in le redkokdaj pridejo domov na obisk. Zaradi starosti in slabotnosti se ljudje iz takšnih gospodinjstev ne morejo vklju-

čevati v različne odnose medsebojne pomoči. Zato jih vaščani hočeš nočeš nekako obidejo tudi pri drugih povezovanjih. Vendar ne povsod. Marsikje opažamo, da jih morda poleg domačega župnika in terenske socialne delavke občasno obišejo tudi nekateri vaščani. Vsekakor starim ljudem takšna moralna pomoč veliko pomeni. Lepo je izražena z izrekom ene od osamelih vaščank: "Prijazna beseda tri zime greje."

Število medsebojnih delovnih in moralnih sodelovanj po posameznih gospodinjstvih je tudi dandanes različno. Gospodinjstev, ki ne bi nikoli z nikomer sodelovala, takorekoč ni. Tudi pri tistih, kjer je na anketna vprašanja izpričana odsotnost medsebojnega sodelovanja, se je po dodatnem spraševanju pokazalo, da po potrebi sodelujejo z drugimi vaščani. Nemalokrat so to skoraj nepomembna in neopazna sodelovanja, pa vendar, na primer zalivanje rož sosedu, medtem ko je v bolnišnici, varovanje dojenčka, ko mora mati po nujnih opravkih, darovanje cvetličnih in zelenjavnih sadik, svetovanje vaščanu, ki se znajde v duševni stiski, ipd.

1.2. Sodelovalne skupnosti

Različne medsebojne pomoči in sodelovanja so na splošno vezana na območje ene vasi. Vaške meje presežejo le izjemoma. Kmečke, kmečko-delavske in tudi delavske družine v določeni vasi si medsebojno pomagajo bodisi s sosedu, morebitnimi vaškimi sorodniki ali z drugimi vaščani. Zato pomenijo t. i. skupnost sosedov, skupnost sorodnikov in vaška skupnost poglavitne neformalne socialne strukture na vasi, v okviru katerih se odvijajo različni medsebojni odnosi.

1.2.1. Sosedstvo

V podeželskem okolju ima sosedstvo, ki temelji na dobrih medsebojnih sosedskih odnosih, še vedno pomembno vlogo. V strnjениh vaseh ima "hiša-družina", na katero je vezano sosedstvo, več sosedov. Na splošno pa sta le dve sosednji družini v tesnejši povezavi. Ali kot ljudje pravijo: "Pomagamo si s prvim sosedom." To velja tako za kmečke, kmečko-delavske in tudi delavske družine, naj si pomagajo pri delu ali samo moralno.

Dobro sosedstvo uživa tudi danes veliko veljavo. Ljudje ga utemeljujejo s podobnimi izreki: "Sosed ti je prva pomoč. Sosed ti je prva rodbina. Dober sosed je boljši kot sorodnik. Ta bližnji sosed je več vreden kot tri žlahte." V vsakdanje življenje prestavljeni pregovori pomenijo: Ker je sosed blizu hiše, bo lahko družini prej priskočil na pomoč, kot na primer bolj oddaljeni sorodnik. Starejši in mlajši ljudje radi slikovito opisujejo veliki pomen sosedstva. V Nedelici v Prekmurju smo pred leti slišali: "Sosed je prvi, če pride nevolja, kaj bom bežala od naše številke ena k številki devetnajst, kjer imamo rodbino, raje oberem vse sosedu od številke dve naprej." Ljudje radi celo poudarjajo, da ne bi bilo prav, da bi se "grdo videlo", če bi šli, zlasti za nujno pomoč, najprej prositi bolj oddaljenega, ne pa prvega sosedu ali celo kakega drugega vaščana.

Povsem razumljivo pa je, da si ljudje pomagajo tudi zunaj sosedstva, če za neko delo potrebujejo večje število ljudi. K drugim vaščanom se zatečejo po pomoč tudi tedaj, če so za delo sposobni družinski člani v službi in če so sosedje ostareli in onemogli.

Z mehanizacijo kmetijstva se delovna pomoč med sosednjimi družinami bistveno zmanjša, če že ne zamre. Ostaja pa še vedno pomembna vloga sosedov pri nekaterih oblikah običajskega življenja. Tako je pomoč sosedov ob smrti, če človek umre doma, tudi še danes veliko večja kot pomoč sorodnikov. Če kdo premine, so prav sosedje tisti, ki prvi priskočijo na pomoč, ko umrlega uredijo in napaarajo. Sosedje tudi nosijo krsto z umrlim in jo končno spustijo v jamo. Kjer nimajo grobarja, jo tudi izkopljejo.

Dobri sosodje so povabljeni tudi na praznovanje nekaterih družinskih praznikov. Ponekod je še v navadi, da pridejo "ropotat" pred hišo godovnika.

V zadnjih letih se kmečke in kmečko-delavske družine v zvezi z gospodarstvom posvetujejo s kmetijskimi strokovnjaki ali prebirajo ustrezno poljudno strokovno literaturo. Nekateri pa se po podedovani navadi še vedno raje obrnejo na soseda ali vaščana, za katerega menijo, da jim bo lahko svetoval.

1.2.2. Sorodstvo

V kmečkem in kmečko-delavskem okolju je sorodniška mreža glede na endogamijo ali eksogamijo različno gosta. Predvsem družine bližnjih sorodnikov si tudi danes, če je potrebno, pomagajo pri delu in tudi moralno. Praviloma se pokaže, da je število medsebojnih sodelovanj večje v vaseh, kjer so družine v bližnjem ali daljnem sorodstvu. V zadnjih dveh desetletjih opažamo, da se pri nekaterih družinah krepi delovna pomoč v mesta odseljenih otrok. Zlasti prizadevnejši prihajajo ob koncu tedna domov in pomagajo staršem pri različnih delih. Starši jih večinoma vsakič, zlasti pa jeseni, obdarijo s kmetijskimi pridelki.

Sorodniki imajo prav tako kot botri svoje mesto tudi pri družinskih žalostnih in veselih dogodkih. Če povzamemo, se ob smrti izkažejo sosodje z delovno in tudi moralno pomočjo. Sorodniki pa si, če so oddaljeni, v glavnem pomagajo moralno tako, da prihitijo na pogreb in tolažijo svojce. Poleg bližnjih sorodnikov so krstni in birmanski botri (botri so duhovni sorodniki) povabljeni tudi na poroko. Botri so cenjeni zlasti na Koroškem. V zadnjem času nekateri botri svoje krščence in zlasti birmance bogato obdarujejo. Pa tudi kasneje prinašajo darove svojim varovancem nekako do štirinajstega leta in tudi dlje. Tako kot mlajši, se tudi starejši vsako leto znova veselijo "pisanke" svojih botrov.

1.2.3. Vaška skupnost

Navedeni skupnosti sosedov in sorodnikov sta pglavltvni zvezl, v okviru katerih si medsebojno pomagata dve ali več gospodinjstev v vasi. Vaška skupnost pa, če je potrebno, združuje vsa ali večino vaških gospodinjstev.

Pomoč vaške skupnosti se največkrat izkazuje po načelu daljnosežnejše recipročnosti, na primer ob zidanju stanovanjskih in gospodarskih poslopij, ob nepričakovanih nesrečah (požaru, poplavih) ter v povezavi z nekaterimi življenjskimi in letnimi šegami. Za ilustracijo navajamo samo nekaj primerov. V nekaterih prekmurskih vaseh je še v navadi, da vaščani prinašajo različno hrano družini, ki zida. Vrsta in količina prinešene hrane je različna. Tistim, ki zidajo in morajo prehraniti delavce, pa veliko pomeni. Pred leti so v delu Nedelice, v Gajiču vaščanke nanosile zidajočim 240 jajc, 11 litrov smetane, 7 kg riža, 20 kg sladkorja, 7 litrov skute, 9 zavitkov margarine, 45 litrov vina, 6 kg marmelade, olje, makarone, mak, rozine in feferone.

Zlasti v Prekmurju in v delu Dolenjske vaščani prav tako prinašajo darila družini, kjer pripravljajo ženitovanje in nameravajo povabiti večje število svatov. Na primer v Orehovcu pri Kostanjevici na Krki, ki šteje danes okrog šestdeset gospodinjstev, so vaščani pred leti darovali takšni družini blizu trideset kokoši, več kot 100 jajc, več litrov mleka in smetane. Družini, ki pripravlja ženitovanje, vsekakor darovana hrana veliko pomeni. Ali kot smo v zvezi z darovanjem večkrat slišali: "Prava pomoč o pravem času." Še vedno je v navadi, da domači pošljejo vsem tistim, ki so kaj prinesli v dar, "pokušnjo", navadno kos potice, piškote in meso.

Z darovanjem hrane se izkažejo vaščani tudi tedaj, ko družine pripravljajo no-

vomašniško slavje, premicijo. Primeri se, da je povabljenih tudi štiristo ljudi! Bržkone bi jih novomašnikova družina težko prehranila brez pomoči vaške skupnosti.

Če povzamemo, se ob smrti predvsem sosedje izkažejo z delovno, pa tudi moralno pomočjo prizadeti družini. Predvsem moralno pomoč družini izkazujejo tudi drugi vaščani. Z izjemo tistih krajev, kjer umrli leži v mrliški vežici, tudi danes hodijo vaščani "varovat umrlega, bedet k umrlemu". V navadi je, da "gre k mrliču od vsake hiše vsaj po eden". Prihajajo ob različnih urah, podnevi in ponoči, predvsem zato, da domači niso sami. S svojo navzočnostjo domačim vsekakor lajšajo težke ure.

Ob nekaterih letnih praznikih (npr. o pustu, na Florjana, na Štefana in nedolžnih otročičev dan) praviloma vse vaške družine, tako kmečke kot kmečko-delavske in delavske, obdarujejo (z denarjem ali s hrano) otroške ali fantovske in dekliške skupine, ki hodijo od hiše do hiše in pobirajo darove.

2. MEDSEBOJNI STIKI IN POVEZOVANJA

2.1. Vsakdanji stiki

Značilnost majhnih podeželskih naselij je tudi, da ljudje poznajo drug drugega. Družine kmetov, kmetov delavcev in večinoma tudi delavcev, naj živijo v strnjениh naseljih ali v naseljih s samotnimi domovi, bivajo v individualnih, zasebnih hišah. Takšen način bivanja jim sicer omogoča določeno stopnjo zasebnosti, ki je največja na samotnih kmetijah (npr. v Mežiški in Dravski dolini). Ker pa ene in druge družine živijo na majhnem prostoru, se člani posameznih družin v strnjениh vaseh skoraj vsakodnevno srečujejo. Ob srečanjih se bodisi pozdravijo s primernim dnevnim pozdravom, ali pa se, če so si bolj naklonjeni, namesto pozdrava ogovorijo s podobnimi besedami: Kako si kaj? Kje si bil? Kam greš? Vsakodnevni stiki kmetov delavcev z drugimi vaščani so manj pogosti. V glavnem so čez teden omejeni na sovozače, če se vozijo s sredstvi javnega prometa. Podobno kot tisti s samotnih kmetij, pa se srečajo z vaščani ob nedeljah, če hodijo k maši. Odkar se večina vaščanov, ki so nekoliko bolj oddaljeni od cerkve, vozi k maši z avtomobili, je srečanje omejeno samo na prostor pred cerkvijo. S tem pa so zamrli, vsaj po besedah starejših ljudi, nekdanji zelo pomembni stiki vaščanov, ki so se o tem in onem pogovorili, medtem ko so skupaj pešali v cerkev in nazaj domov.

Spremembe so nastale tudi v vsakdanjih otroških in mladinskih stikih. Glede tega se je še najmanj spremenilo na samotnih kmetijah. Spričo večje ali manjše oddaljenosti kmetij, so se tudi v preteklosti otroci družili le s sorojenci, če so jih imeli. V strnjениh naseljih se tu in tam otroci še družijo s sosednjimi ali drugimi vaškimi otroci. Vedno pogosteje pa se tako kot odrasli zapirajo v lasten dom. Na mesto nekdanjih stikov z vrstniki stopa pri šolarjih v času šolskega pouka učenje, pa tudi branje in gledanje televizije.

V primerjavi z obdobjem po drugi svetovni vojni so osiromašeni tudi družabni stiki mladine na vasi. Starejši ljudje se z veliko nostalgijo spominjajo nekdanjega fantovskega druženja na vasi, povezanega s fantovskim petjem, in druženja deklet, ki so se zbirala na vasi v večjih in manjših skupinah ob nedeljskih in prazničnih popoldnevih. Na eni strani se je zaradi manjšega števila otrok v družinah zmanjšalo število mladih ljudi po naših vaseh, po drugi strani pa so se tudi spremenili načini druženja. Tudi podeželski otroci večinoma nadaljujejo s šolanjem po končani osnovni šoli. Zato se srečujejo na vsakodnevnih voznjah. Vozači iz iste vasi ali krajevne skupnosti navadno sedejo skupaj. Tudi tisti, ki bivajo v internatih, se tamkaj radi družijo s sošolci iz vasi ali krajevne skupnosti.

2.2. Stiki ob delovnih in prazničnih priložnostih

Že pri obravnavanju medsebojne pomoči smo navedli različna vzajemna sodelovanja vaščanov. Omenili smo tudi, da so delovna sodelovanja dandanes veliko bolj skromna, kot so bila včasih, ali pa so sploh zamrla. Zato so osiromašeni tudi medsebojni družabni stiki, ki so bili povezani z druženjem pri raznih kmečkih delih.

Mreža medsebojnih stikov, ki so povezani z življenjskimi mejnimi in z nekaterimi letnimi prazniki, je na splošno po naših vaseh še zelo gosta. Ob vsaki smrti in tudi poroki, če jo obhajajo v domači vasi in po podedovanih šegah, se hkrati z delovno in moralno pomočjo obnovijo tudi neke vrste prijateljski stiki med sodelujočimi družinami. Še več, ob smrti in ob poroki se nemalokrat poravna celo dolgoletno sovraštvo s sosedom ali drugim vaščanom, ki "se pride voščiti", kot pravijo v Poljanski dolini ob Kolpi.

Z veselimi in žalostnimi življenjskimi mejniki povezani stiki so vključeni predvsem v ožji družinski krog. Z nekaterimi svetniškimi godovi in drugimi letnimi prazniki združeno povezovanje vaščanov se odvija v celotnem vaškem prostoru. Namreč v skupine razporejeni vaški otroci in mladinci, redkeje starejši vaščani, zapovrstjo koledujejo in voščijo vsaki družini v vasi. Ljudje jih tudi danes večinoma radi sprejmejo in obdarijo s hrano ali z denarjem.

2.3. Prizorišča medsebojnih stikov

Zlasti na območju samotnih kmetij so bili domovi občasno shajališče mladih ljudi. V pustnem času so ponekod še nekaj let nazaj prirejali hišne veselice ali gaude, kot jim pravijo na Koroškem. Danes se tu in tam občasno zbirajo po domovih manjše skupine prijateljev, navadno sošolcev. V preteklosti so se predvsem v strnjenih vaseh ob zimskih večerih sosedje obiskovali precej pogosteje kot danes. V zadnjih letih, ko narašča število ostarelih in osamelih ljudi na podeželju, opažamo, da jih nekatere dobrosrčnejše vaščanke ali vaščani občasno obiščejo na domu. Tu in tam jih obiskujejo tudi potem, ko se preselijo v dom za starejše občane. Takšni obiski jim veliko pomenijo, kar zaslutimo v izjavah: "Se mi zdi, kadar pride sosed na obisk, kot da bi prinesla s seboj košček moje vasi."

Domovi kmečkih in nekmečkih družin pa oživijo ob vikendih ali vsaj družinskih praznikih, ko pridejo na obisk v razne kraje odseljeni otroci. Na obisk prihajajo pogosteje tisti otroci, ki so zaposleni v nekmečkih poklicih, kakor oni, ki so se poročili na kmetije. Starši jih opravičujejo, češ: "Oni imajo dovolj dela na lastni kmetiji, kdor je v službi ima pa čas."

Omeniti tudi velja, da so prvi radijski in zlasti televizijski sprejemniki povečali druženje vaščanov po domovih. K prvim lastnikom radijskega in zlasti televizijskega sprejemnika v vasi so sosedje in drugi vaščani prihajali poslušat glasbo in gledat predstave. Ponekod je v navadi, da tisti, ki nimajo televizorja, občasno gledajo kakšno oddajo pri tistem vaščanu, s katerim so v dobrih stikih. Podobno ravnajo tudi lastniki televizorja, če se primeri, da se aparat pokvari v času, ko je na vrsti kakšna, zanje posebej zanimiva oddaja.

Omenili smo že, da so se fantje in dekleta v poletnem času radi zbirali na vasi. Predvsem večje vasi so razdeljene tudi na manjše dele. Zato so se ponekod shajali fantje oziroma dekleta v pripadajoči soseščini. Podobno je veljalo tudi za starejše moške. Takšno zbiranje na vasi je dandanes že skoraj zamrlo. Nekateri starejši ljudje ugotavljajo: "Kaj boš hodil na vas, saj tam ni nikogar. Zdaj vsaka družina sama zase sedi pred televizorjem."

Kar zadeva prizorišča medsebojnih stikov, imajo vaške gostilne od nekdaj pomembno mesto. Vsaj nekateri vaščani, redkeje vaščanke, redno zahajajo ob nedeljah ali med tednom v domačo gostilno zaradi družčine in zaradi pijače. V gostilnah se navadno družijo starejši vaščani in vaščani srednjih let. Del podeželske mladine predvsem iz delavskih, redkeje iz kmečkih in kmečko-delavskih družin se zbira tudi že v disko klubih, ki so v zadnjih letih tudi na podeželju. Tako starši kot drugi starejši vaščani na splošno spremljajo zahajanje mladine v disko klube z velikim negodovanjem.

2.4. Povezovanje v društvih

Ustanavljanje kulturno-prosvetnih in vzajemnih društev na slovenskem ozemlju sega v drugo polovico 19. stoletja. Od začetka 20. stoletja je število kulturno-prosvetnih in vzajemnih društev ter skupin in zvez postopoma naraščalo. Sklepamo, da so v drugi polovici 20. stoletja dosegle največji porast folklorne in v zadnjih letih (ponovni porast) gledališke skupine. Zunaj sivega povprečja imajo v nekaterih krajevnih skupnostih tudi pet in več bolj ali manj aktivnih društev, v drugih pa eno ali morda še to ne. Zato so tudi možnosti organiziranega društvenega povezovanja vaščanov zelo različne. Vaščani, ki navadno sodelujejo v eni ali celo več društvih ali določenih društvenih odsekih, so na ta način povezani z drugimi člani skupine. Tako se člani pevskih in gledaliških skupin srečujejo na vajah, na predstavah in morebitnih seminarjih ali izletih. Drugi spet pridejo skupaj na športnih igriščih itn.

Pomen ljubiteljske dejavnosti za njihove člane je nedvoumen. Mlajši in tudi starejši se včlanijo v to ali ono društvo glede na potrebno sposobnost in zanimanje. Zato lahko ustvarjalno sodelujejo, kar jim prinaša osebno zadovoljstvo. Hkrati z občutkom pripadnosti skupini se utrjuje tudi občutek odgovornosti za delo v skupini. V vaje, nastope in morebitno pomoč v sili (velja za člane gasilskih in človekoljubnih društev) vlagajo veliko truda in se skupaj z drugimi člani skupine veselijo uspehov. Članom takšnih skupin nenavadno veliko pomeni, če večina ali vsaj večje število vaščanov pride na pevske, igralske ali folklorne prireditve, še posebej če jih nagradijo z vsesplošnim ploskanjem. O velikem pomenu nebesednih stikov (neverbalnih komunikacij) med nastopajočimi in domačim občinstvom so znane podobne utemeljitve: "Od samega zadovoljstva nas je kar nosilo, če so nas prišli gledat in če so nam burno ploskali. Preprosto se ne da povedati, kaj občutiš po uspeli predstavi. Ves trud je pozabljen. In kako si ponosen še potem, če so te v vasi ustavljali in ti rekli, da si (ali da smo) tako dobro igral(i), da so jim solze kar same tekle po licih."

V gasilska društva so včlanjeni starejši in mlajši vaščani, poleg moških so včlanjene tudi ženske, predvsem mlajše. Osnovni gasilski dejavnosti, gašenju požarov, se je zlasti v zadnjih letih ponekod pridružila še raznolična človekoljubna dejavnost. V nekaterih vaseh je medsebojna povezanost gasilcev prav klasičen primer zglednega društvenega povezovanja. Nekatera gasilska društva imajo tudi svojo godbo. Zlasti v krajih, kjer je prebivalstvo v povojnih letih občutno nazadovalo, na primer v Poljanski dolini ob Kolpi, nastop domače godbe na pihala vaščanom veliko pomeni. "Zadnjič so na predstavitvi Metine knjige igrali naši gasilci. Lepo nam je bilo, ko smo jih poslušali."

3. NAGIBI ZA VZPOSTAVLJANJE IN OHRANJANJE MEDSEBOJNEGA SODELOVANJA IN POVEZOVANJA

Pri vzpostavljanju, spreminjanju in ohranjanju medsebojne pomoči in medsebojnih stikov na vasi deluje več nagibov. Tudi v preteklosti ni bilo drugače. Ob tem velja še omeniti, da zlasti medsebojne delovne pomoči ne porajajo in vzdržujejo pri življenju

kakšni izrazitejši altruistični nagibi, marveč vsakdanja, največkrat gospodarska potreba ljudi, ki se v celoti ali deloma preživljajo s kmetovanjem. Kljub mehanizaciji kmetijstva so še vedno nekatera nujna, z gospodarskim letom kmeta povezana dela, ki jih zavrlo pomanjkanja lastne delovne sile ne morejo opraviti sami. Zato si občasno medsebojno pomagajo.

Pri ugotavljanju dejanskih vzrokov za ohranjanje medsebojne pomoči moramo upoštevati vrsto najrazličnejših, večinoma med seboj prepletenih nagibov. Vsekakor predstavljajo dovolj močan sklop vzrokov, ki vzdržujejo ob vedno bolj mehaniziranim in sodobnem kmetovanju, ob vedno večji razslojenosti, ob atradicionalni usmerjenosti, odtujenosti in družbeni samozadostnosti kmečkega prebivalstva nedvomno staro institucijo medsebojne pomoči. Med glavnimi nagibi obravnavamo populacijski, družabni, kulinarčni, dopolnjevanje življenjske ravni in nagib istovetenja.

Populacijski nagib. Še med svetovnimi vojnama so prevladovali družine z večjim številom otrok. Zato je bilo na večjih in zlasti manjših kmetijah v glavnem dovolj delovne sile. Ob delih, ki so terjala večje število delavcev, na primer ob košnji, žetvi, pripravljanju stelje, so si vzajemno pomagali. Na večjih kmetijah pa so udinjali posle ali občasno najeli dninarje. Danes prevladujejo na podeželju družine z dvema otrokoma. Zaradi različnih vzrokov mladina odhaja s kmetij. Z mehanizacijo kmetijstva, uporabo različnih zaščitnih poljedelskih sredstev in opuščanjem nekaterih kultur se je število delavcev za razna dela bistveno zmanjšalo. Vseeno pa so nekatera dela, ki jih kljub mehanizaciji (npr. siliranje, ličkanje, dela v vinogradu) družine z dvema za delo sposobnima članoma ne morejo opraviti same. Zato si medsebojno pomagajo. Pomagajo si na temelju recipročnosti, kar potrjujejo medsebojna zagotovila ob naprošanju delavcev: "Če mi prideš pomagat, ti bom pa odvrnil." "Mi boš zoral, jaz ti pa pridem pomagat, kaj rabiš." "Za denar ne grem, za težaka pa grem."

Redke družine premorejo toliko delovne sile, da bi lahko vsa dela opravile same. Vseeno se vključujejo v medsebojno pomoč. Pri tem jih vodijo daljnosežnejši nagibi, češ: "Pomagamo tudi takrat, ko nam ne bi bilo treba, saj vemo, da smo lahko že čez čas še kako potrebni pomoči."

Družabno zabavni nagib. Ta je imel v preteklosti pri vzpostavljanju medsebojne pomoči velik pomen. Starejši vaščani ga velikokrat navajajo kot pglavitni nagib. Večino skupnih del (mlatev, žetev, košnjo, žetev stelje, ličkanje koruze, steljarjenje itn.) so po opravljenem delu zaključili s petjem, plesom in z drugimi izrazi družabnosti.

V zadnjih desetletjih so se možnosti družabnega življenja bistveno spremenile in povečale. Poleg starejših pa se tudi mlajši vaščani radi udeležijo tistih del, ki so povezana z družabnostjo. Zakaj, navadno podobno utemeljujejo: "Pridemo skupaj in se malo zabavamo." "Saj nas je že tako malo, zato je lepše, če delamo skupaj, hitreje mine."

Kulinarčni nagib dandanes ne sodi več med pglavitne nagibe za vzpostavljanje in ohranjanje medsebojne pomoči. Bržkone pa je dobra hrana še vedno pogoj za ohranjanje medsebojne pomoči. Tako nekatere gospodinje zatrjujejo: "So zdaj tako zahtevni in izbirični pri hrani, da moraš gledati, kaj postaviš na mizo, sicer drugič ne bo prišel več pomagat, ali pa ne bo prišel rad."

Dopolnjevanje življenjske ravni je imelo in ima še vedno ustrezno mesto pri ohranjanju medsebojne pomoči. Tako na primer delavske družine, ki ne pridelujejo hrane, občasno pomagajo kmečkim družinam. Namesto plačila prejmejo hrano ali pa se pogodijo za občasno ali redno prejemanje mleka ali druge usluge. V drugi zvezi smo omenili, da so v medsebojno pomoč vključeni tudi odseljeni otroci s kmetij, ki so zaposleni kot delavci ali drugačni uslužbenci. Očitno je, da prihajajo tudi zato, da se založijo z domačimi pridelki. "V mestu je treba vsak peteršilj in vso drugo zelenjavo kupiti. Od doma jo prinesem za več dni." "Če ne bi hodili domov pomagat, ne vem, kako bi pre-

živeli v mestu, kjer še vrta nimamo. Vse je treba kupiti."

Nagib istovetenja ne kaže prezreti med nagibi vzajemnega sodelovanja in povezovalja. Po nekaterih kazalcih sklepamo, da se je v zadnjih letih glede različnih medsebojnih odnosov, celo povečala stopnja istovetenja. V raznih zvezah smo že omenili, da postajajo tudi kmečke in kmečko-delavske družine vedno bolj zaprte, družbeno samozadostne celice. Kljub povedanemu pa opazamo, da vodi vaščane k medsebojnemu, vzajemnemu sodelovanju in k povezovanju v društvi tudi istovetenje z družinsko in vaško skupnostjo, ali istovetenje z določeno skupino v to ali ono društvo včlanjenih vaščanov. Svojo pripadnost, svoje identificiranje z družino, s sosedi in z drugimi vaščani ter vaškimi kulturno-prosvetnimi in drugimi organizacijami izpričujejo z dejavnim medsebojnim sodelovanjem in povezovanjem. Navezanost, pripadnost in istovetenje izražajo vaščani, nemalokrat pa tudi že odseljeni vaščani, ki prihajajo občasno domov s podobnimi besedami: "V naši družini delamo drug za drugega. Mi bi za našega sosedu, on pa za nas, v ogenj skočili. V naši vasi smo vedno bolj zaprti v svoje domove, kadar pa je treba, še vedno pomagamo drug drugemu. Če nastopajo naši pevci ali naši igralci, jih grem vedno poslušat. Za pogostitev naših igralcev bom pa že kaj spekla. Sem včlanjena pri gasilcih, tako še najbolje pomagam našim ljudem."

ZAKLJUČEK

V drugi polovici 20. stoletja je začela v kmečkem okolju medsebojna pomoč postopoma upadati. Vse do danes pa ni zamrla. Na celotnem slovenskem podeželju so se ohranile nekatere podedovane oblike medsebojne delovne pomoči, pojavili pa so se tudi novi načini medsebojnega sodelovanja med čistimi in mešanimi kmečkimi gospodinjstvi in med kmečkimi in delavskimi gospodinjstvi. Medsebojna pomoč na temelju vračanja istega dela za isto delo, na primer pri spravilu krme, je znana tu in tam na območjih, kjer še ročno kosijo bolj strme travnike, na primer na Koroškem in ponekod na Gorenjskem in Štajerskem, ob žetvi v delu Dolenjske in pri steljarjenju ponekod na Koroškem. V nekaterih vinogradniških območjih, na primer v vaseh nad Kostanjevico na Krki, si pomagajo pri raznih delih v vinogradu. Na osnovi vračanja si medsebojno pomagajo kmečka, to je čista in mešana gospodinjstva. Pomoč na osnovi menjave dela pa se odvija bodisi med kmečkimi, pogosto tudi med kmečkimi in delavskimi gospodinjstvi. O tem pričajo statistični podatki, ki so bili pred dobrim desetletjem zbrani v nekaterih vaseh po posameznih slovenskih pokrajinah. Očitno je, da je medsebojna pomoč na osnovi menjave dela postala v zadnjih letih pogostejša oblika vzajemnega sodelovanja kot medsebojna pomoč na podlagi odsluževanja. Kolikor lahko sklepamo glede na dosedanje raziskave, skorajda ni večjih razlik med slovenskimi pokrajinami. Vsekakor pa se kažejo občutne razlike v stopnji medsebojne pomoči v gosto naseljenih in razseljenih območjih, na primer v Poljanski dolini ob Kolpi, v Kostelu, nekaterih vaseh na Tolminskem in v Istri. Ker v razseljenih vaseh prevladujejo gospodinjstva z ostarelim kmečkim prebivalstvom, je medsebojna pomoč takorekoč zamrla. "Saj si nimaš pomagati s kom, če smo že vsi stari ali onemogli," je najpogostejši odgovor ljudi na vprašanje o morebitnem medsebojnem sodelovanju.

Vzrokov za zamiranje, spreminjanje in za rojevanje spremenjenih oblik medsebojne pomoči med kmečkimi in tudi nekmečkimi gospodinjstvi je več. Mehanizacija kmetijstva, sodobnejši načini kmetovanja in zaposlovanje kmečkega prebivalstva so med poglavitnimi. Pridružujejo se jim še drugi vzroki, na primer manjše število otrok v družinah in z njim povezano upadanje vaškega prebivalstva, rahljanje osebnih komunikacij na vasi, spreminjanje tradicionalne in konformistične miselnosti vaščanov in ne nazadnje širjenje sodobnih sredstev množičnega obveščanja in spremembe v načinih

družabnega druženja vaščanov, zlasti mladine.

Najrazličnejše oblike medsebojne, zlasti delovne pomoči, pa naj temeljijo na odvratanju ali odsluževanju, temeljijo tudi na stvarnem in recipročnem vzajemnem sodelovanju. Medsebojno delovno pomoč med vaškimi, predvsem kmečkimi gospodinjstvi torej ne pogojujejo altruistični nagibi, ampak čisto določeni, največkrat gospodarski nagibi. Ljudje si pomagajo po načelu: "Ti meni, jaz tebi. Če ne boš ti meni, tudi jaz ne bom tebi pomagal." Zato so vaščani iz ostarelih gospodinjstev, ki ne morejo več enakovredno sodelovati, samoumevno izključeni iz medsebojnega sodelovanja. Ugotavljamo pa, da se marsikje krepi moralna pomoč do osamelih, ostarelih in bolehnih vaščanov. Občasni, večinoma s pogovarjanjem, tu in tam pa tudi z delovno pomočjo združeni obiski starejših in mlajših vaščanov osamljenim vaščanom nenavadno veliko pomenijo.

Vedno znova opažamo tudi velik in ustvarjalen pomen organiziranega povezovanja vaščanov. Mlajši in tudi starejši ljudje iz kmečkih in nekmečkih družin se po svojih željah in zanimanju vključujejo v različne, na primer pevske, folklorne, igralske in druge vaške skupine ali društva. Z vključitvijo v to ali ono skupino se poraja zavest pripadnosti skupini, raste pa tudi posameznikova ustvarjalnost v želji, da bi "bila naša skupina čim boljša". Navadno se z delovanjem skupine identificirajo tudi družinski člani sodelujočih in tudi večina vaščanov. To potrjujejo tudi z navzočnostjo na občasnih nastopih te ali one vaške skupine. Zlasti starši pa vidijo v dejavnem sodelovanju svojih otrok v vaških kulturno-prosvetnih in drugih skupinah tudi enega od načinov ustvarjalnega udejstvovanja svojih otrok. V nekaterih krajih, ki jih ogroža alkoholizem ali drogiranje, ima vključevanje mladine v dejavne skupine na vasi še drug pomen. Zlasti za starše najstnikov pomeni enega od načinov preventivnega preprečevanja boleznih odvisnosti.

Medsebojna pomoč, ki jo porajajo isti gospodarski in družbeni interesi, naj se odvija v okvirih sosedstva, sorodstva ali vaške skupnosti, prav tako kot medsebojno povezovanje vaščanov v raznih kulturno-prosvetnih in vzajemnih organizacijah, rojeva, ohranja in krepi tesnejše stike med ljudmi, ki živijo v majhnih podeželskih naseljih. Morebitne družine, ki se "držijo ob strani" in niso vključene v različne vzajemne odnose, po mnenju sodelujočih vaščanov kvarijo "ugled" vasi tudi prek odnosov medsebojne pomoči. Praviloma so takšne družine zelo redke. Vsekakor jih redči moralni pritisk sodelujočih vaščanov. Razvidno je namreč, da so tudi tiste družine, ki so dovolj mehanizirane in ki premorejo dovolj za delo sposobnih družinskih članov, občasno vključene v različne odnose delovne in moralne pomoči. S tem pa se tako kot drugi vaščani podrejajo vrednotam in merilom skupnosti, ki ji pripadajo. Dejstvo, da sta medsebojna pomoč in povezovanje še vedno pomembni sestavini skupinske identitete zavesti tudi pri mlajših vaščanih, zagotavlja njun obstoj tudi v prihodnje.

LITERATURA

Ana Barbič, Kmetov vsakdan. Ljubljana, 1990.

Ana Barbič, Nove oblike ruralno-urbanih odnosov. IB - revija za planiranje (1986).

Matija Golob, Kooperativni odnosi na vasi v preteklosti in danes, I, II, III, Ljubljana, 1967, 1968, 1969.

Niko Kuret, Praznično leto Slovencev I, II, Ljubljana, 1989.

Maja Logar, Amatersko gledališče na podeželju (diplomsko delo). Ljubljana, 1993.

Maja Logar, Kulturno življenje in povezovanje na vasi. V: Osem stoletij Vogrč, Celovec, 1995.

Marija Makarovič, Kultura na vasi in njena vloga v razvoju podeželja. V: Pristop k razvoju podeželja. zvezek I, Ljubljana, februar 1992.

Marija Makarovič, Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem. Ljubljana, 1979.

Milan Vlainjac, Moba i pozajmica. Beograd, 1929.

Kazimiera Zawistowicz-Adamska, Pomoc wzajemna i wspoldzialanie w kulturach ludowych. Lodz - Lublin, 1951.

Kazimiera Zawistowicz-Adamska, Zywe tradycje wspoldzialania na wsi. Lodz, 1948.